

**KONTROLA POLITYCZNO-PRAWNA I WALKA Z "NACJONALIZMEM
BURŻUAZYJNYM" W UKRAIŃSKIEJ NAUCE HISTORYCZNEJ
(40-50 LATA XX WIEKU)**

Natalia Siruk

*doctor nauk historycznych,
nauczyciel historii Wołyńskiego Kolegium
Narodowego Uniwersytetu Technologii Żywności (Łuck, Ukraina)
e-mail: siruk.nat@meta.ua
ORCID 0000-0003-3504-9368*

Svitlana Bulavina

*doctor nauk historycznych,
docent Wydziału Teorii i Historii Państwa i Prawa
Wschodnioeuropejskiego Uniwersytetu im. Lesi Ukrainki (Łuck, Ukraina)
e-mail: sbul16@ukr.net
ORCID 0000-0003-1239-0563*

Streszczenie. W dzisiejszych warunkach szczególnie ważne jest odrodzenie narodowej pamięci historycznej. Jednym z charakterystycznych zjawisk życia społecznego i politycznego w latach powojennych była rosnąca presja systemu totalitarnego na sferę naukową. Zatwierdzone zostały metody z użyciem siły do zarządzania nauką, których celem było zagwarantowanie dominacji doktryny Stalina, zapewnienie odosobnienia sfery naukowej, izolowanie jej od światowego procesu naukowego. Partyjnego i administracyjne organy nie potrzebowały obiektywnych badań naukowych, a tylko prace ideologiczne, mające na celu obalenie ideologicznych i teoretycznych podstaw ukraińskiego ruchu wyzwolenia narodowego. Co więcej, traktując uczonych humanitarnych jako „podręcznych partii”, reżim dążył do maksymalizacji ich wykorzystania w działaniach propagandowych, zaangażowując w przemówienia podczas różnych wydarzeń proradzieckich, w radiu, w prasie, w celu obalenia tak zwanego „ukraińskiego burżuazyjnego nacjonalizmu”. Fakty odejścia ukraińskiej twórczej inteligencji od pozycji klasowych partyjne struktury Ukrainy usiłowali odnaleźć i wśród historyków, jednak rząd skoncentrował swoją uwagę na współpracy z inteligencją zachodnich regionów Ukrainy, które zostały poddane szczególnej presji ze strony władz.

Słowa kluczowe: ideologia, postanowienie, inteligencja, nauka historyczna, kontrola polityczna i prawna.

**POLITICAL-LEGAL CONTROL AND THE FIGHT AGAINST
"BOURGEOIS NATIONALISM" IN UKRAINIAN HISTORICAL SCIENCE
(40-50S OF XX CENTURY)**

Natalia Siruk

*candidate of Historical Sciences,
Lecturer in History of Volyn College, National University
of Food Technology (Lutsk, Ukraine)
e-mail: siruk.nat@meta.ua
ORCID 0000-0003-3504-9368*

Svetlana Bulavina

*candidate of Historical Sciences,
Associate Professor of the Department of Theory
and History of State and Law
at Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine)
e-mail: sbul16@ukr.net
ORCID 0000-0003-1239-0563*

Abstract. In today's context, the revival of national historical memory is of particular importance. One of the characteristic phenomena of social and political life in the postwar years was the increasing pressure of the totalitarian system on the scientific sphere. Powerful methods of governing science were approved, the purpose of which was to guarantee the domination of Stalin's doctrine, to secure the secrecy of the scientific sphere, to isolate it from the world scientific process. The party and administrative bodies needed not ideological scientific research, but ideological works designed to refute the ideological and theoretical foundations of the Ukrainian national liberation movement. Moreover, considering the humanitarian scholars as "partisan parties", the regime sought to maximize their use in propaganda activities, involved in speeches at various pro-Soviet events, on the radio, in the press, to debunk the so-called "Ukrainian bourgeois nationalism." The Ukrainian political intelligentsia's departure from class positions has been sought to be found among historians by party structures of Ukraine, however, the government has focused its attention on working with the intelligentsia of the western regions of Ukraine, which have been subjected to particular pressure by the authorities.

Key words: ideology, ruling, intellectuals, historical science, political and legal control.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА БОРОТЬБА З “БУРЖУАЗНИМ НАЦІОНАЛІЗМОМ” В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ (40-50-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

Наталія Сірук

*кандидат історичних наук, викладач історії
Волинського коледжу Національного університету
харчових технологій (Луцьк, Україна)
e-mail: siruk.nat@meta.ua
ORCID 0000-0003-3504-9368*

Світлана Булавіна

*кандидат історичних наук,
доцент кафедри теорії та історії держави і права
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі Українки (Луцьк, Україна)
e-mail: sbul16@ukr.net
ORCID 0000-0003-1239-0563*

Анотація. В сучасних умовах особливого значення набуває відродження національної історичної пам'яті. Одним з характерних явищ суспільно-політичного життя в повоєнні роки було посилення тиску тоталітарної системи на наукову сферу. Утверджувалися силові методи управління наукою, метою яких було гарантувати панування сталінської доктрини, забезпечувати замкнутість наукової сфери, ізолювати її від світового наукового процесу. Партійні й адміністративні органи потребували не об'єктивних наукових досліджень, а ідеологічних праць, покликаних спростувати ідейно-теоретичні засади українського національно-визвольного руху. Більше того, розглядаючи вчених-гуманітаріїв як “підручних партії”, режим прагнув максимально використати їх у пропагандистській діяльності, залучав до виступів на різноманітних прорадянських заходах, по радіо, у пресі для розвінчування так званого “українського буржуазного націоналізму”. Факти відходу української творчої інтелігенції від класових позицій партійної структури України намагалися віднайти й серед істориків, однак основну увагу влада приділяла роботі з інтелігенцією західних областей України, які зазнавали особливого тиску з боку влади.

Ключові слова: ідеологія, постанова, інтелігенція, історична наука, політико-правовий контроль.

The main text. In the first post-war years, the CC of the Communist Party (b) Y intensified ideological work in the environment of scholars and, above all, the struggle against the "bourgeois-nationalist conception of M. Hrushevsky" in the western lands of Ukraine, in particular in Lviv. The advance on the Lviv historians was explained by the fact that the above concept was supported by many scholars. In the city lived and created students of a prominent scientist who spent many years in Lviv and worked as a professor at the university, chairman of the Ukrainian Scientific Society named after T. Shevchenko. Its influence on the ideological formation of the intelligentsia of Lviv was considerable (*Rublev O., 1994; p.216*). In 1946, a well-planned propaganda campaign,

launched by the party center, began against the slogan of the struggle against "Ukrainian-German nationalism", the historical concepts of M. Hrushevsky and his school, and against the "remnants of nationalist views and claims" in historical science. For this purpose, the newspaper "Free Ukraine" launched the persecution of the most famous scientists of Lviv - I. Krypiakovich, M. Korduba, T. Terletsky, M. Rudnytsky, M. Voznyak (*Nechalyuk M., 2000, p.54*).

In 1946, this struggle gained unprecedented scope, striking a blow to historical science. M. Hrushevsky was declared the main ideologist and inspirer of the hostile direction in historiography, and the main criticism was directed against his scientific school, its prominent representatives. According to critics, this school "has become for all bourgeois-nationalist falsifiers of history the main supplier of pseudoscientific ideological goods and a source of gross harmful confusion from which historians who seemingly did not enroll themselves in the nationalist camp cannot derive."

It is clear that the initiative of such ideological cleansing in historical science came from the Central Committee of the CPSU (b) and the Central Committee of the CP (b). Their ideological services prepared a proper rationale for the campaign and directed the work of local propagandists. The first persons who set the tone in the debunking of "bourgeois nationalism" also joined the action. In one of his speeches, M. Khrushchev noted that when discussing the activities of individual Ukrainian historians and writers, he draws attention to the existence of "ideological errors and misrepresentations, an attempt to revive the bourgeois-nationalist concept of historian M. Hrushevsky and his" school" (*Lobai D., 1950; p.43*).

An appearance in the newspaper "Culture and Life" - the organs of propaganda and agitation of the Central Committee of the CPSU (b) of the article of the head of the department of S. Kovalev "Correcting some mistakes in the question Ukraine". The author of the article noted that some historians have made attempts to resurrect the "nationalist guidelines, fully expressed by the historian M. Grushevsky", "bourgeois scientist, politician of the Austro-German direction, who tried to falsify the history of Ukraine. S. Kovalev emphasized that "some professors at Lviv University (I. Krypiakovich, M. Kordub) continue to read lectures on the history of Ukraine in the spirit of M. Hrushevsky, adhere to his concept, speak openly in defense of positions", and therefore one should "give thorough criticism in newspapers and magazines to any and all attempts to revise the Marxist-Leninist doctrine on the national question, to strengthen the ideological and political education of the cadres of our intelligentsia" (*T. Galaychak, O. Lutsky, 2000, p. 28*), (*Cultural Life*) in Ukraine, 1995, p.22). During this campaign, M. Hrushevsky was accused of numerous ideological mistakes, which were explained by his bourgeois outlook, nationally restricted approaches to the historical past. Among these errors were the provisions on the "bourgeois" development of the Ukrainian nation, the statement that Ukraine was closer to the West than to the East. According to S. Kovalev, all this forced the ideological front workers to be vigilant.

At a time when all the publications of the central press were considered on the ground as truth in the last instance and a guide to action, the mentioned article had great publicity and sad consequences for the humanities in both Lviv and the whole republic. Party-Soviet meetings were urgently convened in regional centers. A long campaign has begun against the "ideological perversions" of many scholars. Continuation of the ideological campaign against the historical concept of M. Grushevsky was the August plenum of the Central Committee of the Communist Party (b) in 1946. The plenum

participants accused the scientists of asserting a "national moment" as a major and decisive factor in Ukraine's history. It was noted that it was precisely from the ideas of M. Hrushevsky that all attempts were made to deny the age-old ethnic and cultural affinity of the Ukrainian and Russian peoples, and most importantly - "the attempt to tear the Ukrainian people away from his brother and friend - the Russian people" (*Lobay D., 1950, p.52*).

Not only Lviv but also Kiev historians have been criticized during this ideological campaign. At the plenary, there were sharp critical remarks about the first volume of "History of Ukraine", prepared by the Institute of History of Ukraine of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR in 1943. The authors of the works were accused of "ignoring the Marxist-Leninist doctrine of socio-economic formations", and that they, following M. Hrushevsky, "build periodization of the history of Ukraine, on the basis of political signs, that in general the work is written in the spirit of" the school "M.Grushkevsky".

Again, from these positions, Lviv professors M. Kordub, I. Krypiakevich and academician M. Voznyak, who were accused of reading lectures on the history of Ukraine in the spirit of M. Hrushevsky, adhered to his conception, spoke openly at protection of his views (Russian State Archives of Socio-Political History), (Central State Archives of Public Associations of Ukraine (hereinafter CDAGO of Ukraine). F.1. op. 70, file 711). At the plenary meetings of the departments of the departments of the Faculty of History at Lviv University, the main blow was directed against Professors I. Krypiakevich and M. Korduba, who had the courage to stand up for the protection of the historical heritage of their distinguished teacher.

The attempt at "ideological disarmament" by Professor M. Korduba ended in failure. He disagreed with V.Gorbatyuk's report "The bourgeois-nationalist coverage of the history of ancient times, in particular Kievan Rus and the period of feudal fragmentation, in M. Hrushevsky" (CDAGO of Ukraine. F.1, op. 70, ref. 459. 12), (CDAGO of Ukraine F.1. M. Kordub openly stated that it was painful for him to listen to condemnation of M. Hrushevsky by his fellow countrymen - Ukrainians. He disagreed with being called a nationalist, because in recent times this "word is beginning to play the role that the name" heretic "played in the Middle Ages" (*Rublev O., Cherchenko Yu. 1994, p. 217*), (*Zamlinskaya O. ., 1993, p.77*). In response to these statements, the next accusations against leading professors, in particular in the article by the Dean of the Faculty of the University of V. Gorbatyuk "We will eradicate the remnants of the bourgeois-nationalist concepts of Hrushevsky and his" school "(*Nechalyuk M., 2000, p.5, p. 5*).

During these ideological purges, no less criticism was directed against I. Krypiakevich. He was accused of trying to "reconcile the nationalist theory of M. Hrushevsky with Soviet historiography", "praising the merits" of M. Hrushevsky, who was "a student of a famous historian, worked at one time" in the well-known nationalist society "Prosvita". He was criticized for the works of "Mazepa", "D.Doroshenko", for "concealing a great historical mission of the Russian people ", as well as for claiming that" the Battle of Poltava became the final enslavement of the Ukrainian people "(*CSAGO of Ukraine. F.1, op. 70, file 459, p. 13-16*), (*Cultural life in Ukraine. Western lands , 1995, p. 340*).

In his memoirs Y. Slivka, a student of I. Krypiakevich, recalls the professor's stories about the persecution and persecution of the old Galician intelligentsia in the

1940s and early 1950s. It was at this time that the martyrdoms of I. Krypiakevich took place, there was a constant danger of arrest, and he was transferred from one place of work to another. Party and punitive constraints demanded constant intellectual repentance from the intelligentsia, sent them to "dangerous" areas and villages to give lectures and make rallies.

The insidious action of discrediting the old intelligentsia was intended to justify the policies of the Soviet totalitarian system on the one hand, and on the other, to call into disbelief the scientists. This situation further exacerbated the tragedy of the old Galician intelligentsia, which appeared to be between two warring camps: the totalitarian regime and the rebel national liberation movement.

Along with the persecution of individual Ukrainian scientists, an offensive against academic institutions aimed at destroying Ukrainian humanitarian studies in Lviv also unfolded. This process was initiated by the authorities' efforts to bring a number of prominent Lviv scholars to work in Kiev. In September 1946, the Presidium of the USSR Academy of Sciences summoned from Lviv to the capital of Ukraine a group of leading staff members of the institutes of the institutes of history, economics and literature: I. Krypyakevych, M. Voznyak, O. Terletsky, M. Kordub, O. Stepanov. At the reception at the Vice-President of the USSR Academy of Sciences M. Lavrentyev, they were categorically demanded to move to Kiev, ostensibly in order to concentrate the best scientific forces in the capital of Ukraine. At the same time, at the meeting of the Presidium of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR, the issue of liquidation of departments of humanitarian institutes in Lviv was officially presented. Although I. Krypiakiewicz, who represented Lviv scientists there, argued for the need for two scientific centers - in Kiev and Lviv - no one supported him.

All speakers confirmed the expediency of the liquidation of Lviv departments, namely: economics, history and literature. On September 21, 1946, the Presidium of the USSR Academy of Sciences requested the Council of Ministers of the Republic to approve the decision. On October 28, 1946, the USSR Council of Ministers approved the liquidation of Lviv humanitarian departments and allowed their leading staff to be transferred to Kiev.

Party ideologues found serious mistakes and misrepresentations of the "bourgeois-nationalist character" in M. Petrovsky's writings: "The indomitable spirit of the great Ukrainian people" (article written in 1943), "Reunification of the Ukrainian people in a single Ukrainian Soviet state" (1944) and the first volume of History of Ukraine. In 1946, in two issues of the Soviet Ukraine newspaper, a penitent article by M. Petrovsky was published, "To Reveal the Nationalist Distortions of Ukrainian History to the End". In this article, the historian acknowledged the reservations made against him, acknowledged his "mistakes of the bourgeois-nationalist nature". He wrote that "the elder brother, the Russian people, played the most important role in the history of the three East Slavic peoples," and M. Grushevsky was accused of "incorrect disclosure of class content and class conditionality of historical phenomena."

In August 1946, on the party-Soviet asset of Lviv on ideological work, I. Krypiakevich and T. Terletsky were forced to make a self-criticism and statement that "they want to reconfigure their outlook; they are already studying the works of Lenin and Stalin." A few days later, Free Ukraine published M. Rudnitsky's article "Determined to Break with the Cursed Past," and a short time later appeared I. Bogodist's article "Professor Krypiakiewicz distorts historical facts."

The victim of the same newspaper in the article "To be intransigent in the fight against hostile bourgeois-nationalist ideology" once again became M. Voznyak. This time he was charged with a methodological inability to "enlighten literary processes that took place in Galicia in the recent past from the point of view of Marxist-Leninist theory", "to show the acute class struggle of the workers of Western Ukraine against their oppressors" (*Nechalyuk M., 2000, p.58*). Constant harassment has undermined the health of a closed-minded scientist, avoiding any encounters. But he simply refused to be a puppet in the hands of "analphabet". He did not publish any self-blaming statement or press article, and he was not forgotten by the authorities until his death.

Criticism of a large group of scientists of the republic began to resound after L. Kaganovich arrived in Ukraine. The ideological, political, and psychological treatment of historians, as well as social scientists in general, took the form of "meetings" conducted by the agitation and propaganda department of the Central Committee of the CP (b). On July 24, 1947, at a meeting of the intellectuals' asset of Lviv, D. Manuilsky criticized I. Krypiakevich, M. Rudnitsky, composer V. Barvinsky in a report "Against Ukrainian bourgeois nationalism" and stated: "so let them repent and the people will reject them. and condemn" (*Cultural Life in Ukraine. Western Lands, 1995, p.425-426*).

By the end of the 1940s. three humanitarian academic divisions continued to work in Lviv: the department of the Institute of Literature, the department of the Institute of History of Ukraine, the department of the Institute of Art Studies, Folklore and Ethnography, whose activities did not satisfy the party and academic leadership, which criticized the irrelevance of their scientific issues, for being passive in social and political life. It became evident that the scientific units of the USSR Academy of Sciences in the western regions of Ukraine, due to various reorganizations and reductions, could not ensure a proper party level of scientific research. The ideological assault on the intelligentsia has not bypassed any scientific field. This resulted in the dismissal of scientists and the liquidation of individual departments (from 1948 to mid-1950, 50 employees were fired from scientific institutions, including 37 representatives of the Galician intelligentsia).

Therefore, the transfer of leading scholars to Kyiv did not in any way mean the termination of their criticism for "nationalist views and betrayal of the interests of the Ukrainian people." The persecution of I. Krypyakevych continued in Kiev, and the scientist from the Directorate of the Institute of History of Ukraine of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR did not get the support. Moreover, in response to the decision of the Central Committee of the CP (b) In "On the work of the session of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR in April 1947", the Academic Council of this institute concluded: to consider "a serious political mistake to include Professor Krypiakevich in the work plan of the Academic Council and his official speeches at a public meeting, since Professor Krypiakevich is known for his bourgeois-nationalist anti-Soviet works, openly hostile to the Ukrainian and generally Soviet people and its ideology" (*Soviet Volyn. 1946, p. 31*).

In April - May 1947 the Central Committee of the Communist Party (b) W discussed the state and prospects of the development of historical science. During the meeting, the first secretary of the Central Committee of the Communist Party (b), L. Kaganovich, "debunked" the ideological enemies, stating that "from Hrushevsky and his school there were thin, invisible filaments that needed to be" chemically destroyed "." The ideologists of the CC CP (b) U demanded to contrast the "Grushevsky School" with

the canonical “Short Course in the History of the CPSU (b)”, which was to become a “model for every historian - a treasure trove of theoretical knowledge for every scholar” (*CDAGO of Ukraine. F.1. Op. 70, file 755, pp. 47-48*).

In August 1947, for the final elimination of the "Hrushevsky School", L. Kaganovich ordered to check the work of the Institute of History of Ukraine, Academy of Sciences of the Ukrainian SSR. As a result, on August 29, 1947, the resolution of the CC CP (b) U "On Political Errors and Poor Work of the Institute of History of Ukraine of the Academy of Sciences of the Ukrainian SSR" was adopted (*CDAGO of Ukraine. F. 1. (CC CP (b) U., p. 16-24* In fact, the Institute was crushed, the CC CP (b) U branded "writings in the anti-Marxist spirit" containing "gross political errors and misrepresentations of a bourgeois-nationalist character" - the collective works of the Institute: "A Short Course in the History of Ukraine" (Kyiv, 1940).) edited by S. Bilousov, K. Guslisty, M. Petrovsky, M. Suprunenko, and F. Yastrebov; History of Ukraine "(Ufa, 1942) edited by K. Huslisty, L. Slavin, and F. Yastrebov; the first volume of "History of Ukraine" edited by M. Petrovsky (Ufa, 1943) (*In Vice of Totalitarianism... 1996, p. 80*).

A leading team of Ukrainian historians have been accused of departing from the Bolshevik principle of partisanship, reviving the "reactionary fabrications of Ukrainian nationalist historians", and negatively influencing the teaching of Ukrainian history in universities. In the journal "Bolshevik of Ukraine" in 1947, M. Bazhan published an article "Against nationalist distortions in the modern science of Ukrainian history". He criticized M. Hrushevsky and his school, calling the scientist "a fake-systematist who laid out the theory of the" identity "of the Ukrainian people" (7; 45). Along with M. Grushevsky, he put M. Voznyak and I. Krypiakevich, "who were on the basis of Hrushevsky." In addition, the poet also accused M. Petrovsky - that he "was in the past connected with M. Grushevsky's school and still failed to completely destroy the threads that linked him to the" school "" (*Central State Archive of Public Unions of Ukraine F. 1, op. 70, file 711, p.*).

According to the instructions of the Central Committee of the Communist Party (b), the holdings of libraries and archives were checked and filtered once again. Books written by prominent historians of the republic were removed - as being "written in an anti-Marxist spirit and containing political errors and misrepresentations of the bourgeois-nationalist character." Among historians for a long time dominated the initiative and adaptation. The fundamental assessment of the scientific achievements of scientists was replaced by a complete denial of all the positive in their activity. Even arbitrarily drawn-out and properly prepared quotations from the works intended to create the image of the enemy and the "bourgeois nationalist" to their authors could not conceal the apparent absurdity of the accusations, but it was impossible to refute their well-reasoned explanations. Famous scientists were forced to repent in public, to confess to non-existent sins, to abandon the creative results achieved by hard work. And the more famous the person was, the more they repented of repentance.

The convictions of I. Krypiakevich, M. Voznyak, O. Terletsy and other figures of science took the form of a ritual in the postwar years, which had to remind everyone else that any deviations from the conventional party line would not forgive anyone and never (*Halaychak T., Lutsk O., 2000, p.29*). The list of unreliable ones was constantly updated with the new names of scientists, who had inadvertently used a word whose contents seemed to hint at something that was not allowed. To ideologically justify the

unprecedented persecution of the intelligentsia, Soviet intelligence officials scrutinized their political attitudes. The crumb agency collected statements that could tarnish scientists in the eyes of the Communist Party leadership.

Discrediting prominent scientists has become a must for employees of the KP (b) U regional committees. For this purpose, lectures, meetings, seminars were systematically held on the ground. In connection with the decisions of the CPSU Central Committee (b) and the Central Committee of the CP (b) In ideological work, intellectuals were held in all areas of the oblast, at which "bourgeois nationalism" was debunked. In addition, a plan of action was taken in each oblast to implement the CC CP (b) B Resolution of June 29, 1947, "On Political Errors and Poor Performance of the Institute of History of Ukraine, Academy of Sciences of the Ukrainian SSR". In particular, it was intended to test the teaching of history and literature in higher education.

Conclusion. In June 1948, in accordance with the decisions of the Central Committee of the Communist Party (b) U, the Institute of History of Ukraine began to write "A Short Course in the History of Ukraine", focusing on criticism of "bourgeois-nationalist distortions in the history of Ukraine, the role of the great Russian people in the fate of the Ukrainian". The text of the "Short Course in Ukrainian History" was discussed at three special meetings at the Institute of History of the USSR Academy of Sciences in Moscow, as well as at the departments of history faculties - Kharkiv, Kyiv, Zhytomyr, Vinnytsia state universities and institutes. As a result of ideological campaigns against Ukrainian historians, teachers of the history of teachers and pedagogical institutes have also been criticized.

So, in the second half of the 1940s - early 1950s. Large-scale ideological cleansing in the field of science. They were aimed at overcoming all sorts of ideological "defections" and countering "bourgeois influences" on Soviet science. These ideological campaigns touched on the humanities, especially the social sciences, which served as a general "mobilization" of Soviet scientists to fight for the "ideological purity" of science. The main point of political campaigns in the field of social sciences was directed against "Ukrainian bourgeois nationalism", including against M. Hrushevsky's school. The authorities launched a real persecution of historians, whose writings contained scientific ideas and theories that at least to some extent coincided with the historical concept of M. Hrushevsky. A group of scientists from the Institute of History of Ukraine of the USSR Academy of Sciences, as well as Lviv historians - M. Kordub, I. Krypiakiewicz, O. Terletsky and others were sharply criticized from these positions. Stalin's leadership gave social scientists an ungrateful role as commentators and followers of the party's political decisions. Their research was, in fact, considered only as a form of ideological work. The mission of social science campaigns was to promote Soviet patriotism, to re-educate nationally conscious Ukrainian intellectuals, and in the event that such "re-education" would be impossible, to eliminate politically unreliable ones.

References:

1. Rublov O., Cherchenko YU. *Stalinshchyna y dolya zakhidnoukrayinskoyi intelihentsiyi 20-50-ti roky* KHKH st. – K., 1994. – 350 s.
2. Nechytalyuk M. "Chest pratsi!": Akademik Mykhaylo Voznyak u spohadakh ta publikatsiyakh. – Lviv, 2000. – 424 s.

3. Lobay D. Neperemozhna Ukrayina. Vydannya Komitetu Ukrayintsiv Kanady. Vinnipeh: 1950. – 239 s.
4. Halaychak T., Lutskey O. Instytut suspilnykh nauk: storinky istoriyi // Ukrayina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist. Zbirnyk naukovykh prats na poshanu prof. YU.Slyvky, Lviv, 2000, vypusk 7. – S. 27-37.
5. Kulturne zhyttya v Ukrayini. Zakhidni zemli. Dokumenty i materialy. 1939-1953. – K., T. 1. – 1995. – 747 s.
6. Rosiyskyy derzhavnyy arkhiv sotsialno-politychnoyi istoriyi (dali RDASPY). F.17 (Tsentralnyy Komitet Vserossiyskoy Kommunistycheskoy partyi bolshevykov), op. 125, d. 405. Proekty postanovleny TSK VKP(b), zapysky, spravky otdela propahandy po pysmam y telehrammakh TSK KP(b)U, obkomov, horkomov, ob oshybkakh v ydeolohycheskoy rabote na Ukrayne, ob antysemytyme, ob orhanyzatsyy partkabinetov, doma partyynoy propahandy na Ukrayne y po druhykh voprosakh.
7. Tsentralnyy derzhavnyy arkhiv hromadskykh ob"yednan Ukrayiny (dali TSDAHO Ukrayiny). F.1. op. 70, spr. 711 Statya M.Bazhana "Protyv natsyonalystycheskykh yzvrashcheny v sovremennoy nauke ob ystoriy Ukrayny".
8. TSDAHO Ukrayiny. F.1, op. 70, spr. 459. Dokladnye zapysky, spravky o sostoyanyu ahytatsyonno-massovoy y propahandyst'skoy rabote v Lvovskoy oblasti.
9. TSDAHO Ukrayiny. F.1. op. 70, spr. 570. Dokladnaya zapyska o kadrakh professorsko-prepodavatelskoho sostava kafedr obshchestvennykh nauk y kachestva prepodavanyya v ynstytutakh horoda Lvova.
10. Rublov O., Cherchenko YU. Stalinhchyna y dolya zakhidnoukrayinskoyi intelihentsiyi 20-50-ti roky KHKH st. – K.: Naukova dumka, 1994. – 350 s.
11. Zamlynska O. Ideolohichnyy teror ta represiyi proty tvorchoyi intelihentsiyi u pershi povoyenni roky (1945-1947 rr.). // Kyivska starovyna. – 1993. – №2. – S. 73-80.
12. Nechyalyuk M. "Chest pratsi!": Akademik Mykhaylo Voznyak u spohadakh ta publikatsiyakh. – Lviv, 2000. – 424 s.
13. Radyanska Volyn. – 1946. – 28 lypnya.
14. TSDAHO Ukrayiny. F.1. op. 70, spr. 755 Stenohramma soveshchanyya ystorykov pry TSK KP(b)U. 6 maya 1947 hoda.
15. TSDAHO Ukrayiny. F. 1. (TSK KP(b)U. (Protokoly zasedanyy polytbyuro TSK KP(b)U 1919 – 1955 hh), op. 6 (chast 1), spr. 1036. Protokol № 124 zasedanyya Polytbyuro TSK KP(b)U. 12 aprelya-17 aprelya 1947 hoda.
16. U leshchatakh totalitaryzmu: pershe dvadtsyatyrichchya Instytutu istoriyi Ukrayiny NAN Ukrayiny (1936-1956 rr.). Zbirnyk dokumentiv i materialiv: u dvokh chastynakh. – K., 1996. – ch.I. – 146 s.; ch. II – 247 s.

ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ КОНТРОЛЬ ТА БОРОТЬБА З “БУРЖУАЗНИМ НАЦІОНАЛІЗМОМ” В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИЧНІЙ НАУЦІ (40-50-ТІ РОКИ ХХ СТ.)

Основний текст. У перші післявоєнні роки ЦК КП(б)У посилив ідеологічну роботу в середовищі науковців і насамперед боротьбу проти “буржуазно-націоналістичної концепції М.Грушевського” на західних землях України, зокрема у Львові. Наступ на львівських істориків пояснювався тим, що згадану концепцію тут підтримувало чимало науковців. У місті жили й творили учні видатного вченого, який провів у Львові багато років і працював професором університету, головою Українського наукового товариства імені Т.Шевченка. Його вплив на ідейне формування інтелігенції Львова був доволі значним (*Рубльов О., 1994; с.216*). У 1946 році розпочалася добре спланована партійним центром

пропагандистська кампанія під гаслом боротьби проти “українсько-німецького націоналізму”, історичних концепцій М.Грушевського і його школи, проти “залишків націоналістичних поглядів і тверджень” в історичній науці. З цією метою газета “Вільна Україна” розгорнула цькування найвідоміших учених Львова – І.Крип’якевича, М.Кордуби, Т.Терлецького, М.Рудницького, М.Возняка (*Нечиталюк М., 2000, с.54*).

У 1946 році ця боротьба набула безпрецедентного розмаху, завдавши відчутного удару по історичній науці. Головним ідеологом і натхненником ворожого напрямку в історіографії було оголошено М.Грушевського, а основна критика спрямовувалась проти його наукової школи, її видатних представників. За словами критиків, ця школа “стала для всіх буржуазно-націоналістичних фальсифікаторів історії основним постачальником псевдонаукового ідейного товару та джерелом грубої шкідливої плутанини, з якої не можуть виплутатися історики, які начебто й не зараховували себе до націоналістичного табору”.

Зрозуміло, що ініціатива такої ідейної чистки в історичній науці виходила з ЦК ВКП(б) і ЦК КП(б)У. Їх ідеологічні служби готували відповідне обґрунтування кампанії і скеровували роботу місцевих пропагандистів. До цієї акції прилучалися й перші особи, які задавали тон у розвінчуванні “буржуазного націоналізму”. В одному з виступів М.Хрущов зазначав, що при обговоренні діяльності окремих українських істориків і літераторів привертає увагу наявність «ідеологічних помилок і перекручування, намагання відродити буржуазно-націоналістичні концепції історика М.Грушевського і його “школи”» (*Лобай Д., 1950, с.43*).

Своєрідним сигналом до фронтального ідеологічного наступу на істориків, інтелігенцію та передусім учнів М.Грушевського стала поява в газеті “Культура и жизнь” – органі управління пропаганди і агітації ЦК ВКП(б) статті завідувача відділу С.Ковальова “Виправити помилки у висвітленні деяких питань історії України”. Автор статті зазначав, що деякі історики робили спроби воскресити викриті радянською наукою “націоналістичні настанови, повно виражені істориком М.Грушевським”, “буржуазним вченим, політичним діячем австро-німецького напрямку, який намагався фальсифікувати історію України, подати її в антиросійському світлі”. С.Ковальов підкреслював, що “окремі професори у Львівському університеті (І.Крип’якевич, М.Кордуба) і надалі продовжують читати лекції з історії України у дусі М.Грушевського, дотримуватись його концепції, відкрито виступають на захист позицій”, і тому слід “піддати ґрунтовній критиці в газетах і журналах всі і всілякі спроби ревізувати марксистсько-ленінське вчення з національного питання, посилити ідейно-політичне виховання кадрів нашої інтелігенції” (*Галайчак Т., Луцький О., 2000, с. 28*), (*Культурне життя в Україні, 1995, с.22*). У ході цієї кампанії М.Грушевського звинувачували в численних ідейних помилках, які пояснювались його буржуазним світоглядом, національно обмеженими підходами до історичного минулого. Серед цих помилок називали положення про “безбуржуазний” розвиток української нації, твердження про те, що Україна ближча до Заходу, ніж до Сходу. На думку С.Ковальова, все це змушувало працівників ідеологічного фронту виявляти пильність.

У час, коли всі публікації центральної преси розглядалися на місцях як істина в останній інстанції та керівництво до дії, згадана стаття мала величезний

розголос і сумні наслідки для гуманітарної науки як у Львові, так і всій республіці. В обласних центрах терміново були скликані наради партійно-радянських працівників. Розпочалася тривала кампанія проти “ідеологічних збочень” багатьох діячів науки. Продовженням ідеологічної кампанії, спрямованої проти історичної концепції М.Грушевського, став серпневий пленум ЦК КП(б)У 1946 року. Учасники пленуму звинувачували науковців в тому, що вони утверджували “національний момент” як головний і вирішальний фактор в історії України. Зазначалося, що саме від ідей М.Грушевського йшли усі спроби заперечити вікову етнічну і культурну близькість українського і російського народів, а головне – “намагання відірвати український народ від його брата і друга – народу російського” (*Лобай Д., 1950, с.52*).

У ході цієї ідеологічної кампанії було розкритиковано не тільки львівських, але й київських істориків. На пленумі звучали гострі критичні зауваження на адресу першого тому “Історії України”, підготовленого Інститутом історії України АН УРСР в 1943 році. Авторів праць звинувачували в “ігноруванні марксистсько-ленінського вчення про суспільно-економічні формації”, а також в тому, що вони, слідом за М.Грушевським, «будують періодизацію історії України, виходячи з політичних ознак, що загалом праця написана в дусі “школи” М.Грушевського».

З цих позицій під шквал критики вкотре потрапили львівські професори М.Кордуба, І.Крип’якевич та академік М.Возняк, яких звинувачували в тому, що вони читали лекції з історії України в дусі М.Грушевського, дотримувалися його концепції, відверто виступали на захист його поглядів (*Російський державний архів соціально-політичної історії*), (*Центральний державний архів громадських об’єднань України (далі ЦДАГО України). Ф.1. оп. 70, спр. 711*). У Львівському університеті на пленарних засіданнях кафедр історичного факультету головний удар спрямували проти професорів І.Крип’якевича та М.Кордуби, яким вистачило сміливості стати на захист історичної спадщини їх видатного вчителя.

Спроба “ідейного роззброєння” професора М.Кордуби завершилася провалом. Він не погодився виголосити доповідь В.Горбатюка “Буржуазно-націоналістичне висвітлення історії стародавніх часів, зокрема Київської Русі і періоду феодальної роздрібленості, у М.Грушевського” (*ЦДАГО України. Ф.1, оп. 70, спр. 459. 12*), (*ЦДАГО України. Ф.1. оп. 70, спр. 570*). М.Кордуба відверто заявив, що йому болісно слухати осудження М.Грушевського його земляками – українцями. Він не погодився з тим, що його називали націоналістом, бо останнім часом це «слово починає грати роль, яку в середні віки відігравала назва “єретик”» (*Рубльов О., Черченко Ю., 1994, с. 217*), (*Замлинська О., 1993, с.77*). У відповідь на ці заяви, на повну потужність посипались чергові звинувачення на адресу провідних професорів, зокрема у статті декана факультету університету В.Горбатюка «Викорінимо залишки буржуазно-націоналістичних концепцій Грушевського і його “школи”» (*Нечиталюк М., 2000, с.55*).

Під час цих ідейних чисток не менше критики було спрямовано проти І.Крип’якевича. Його звинувачували в тому, що він намагався “примирити націоналістичну теорію М.Грушевського з радянською історіографією”, “вихваляв заслуги” М.Грушевського, що він був «учнем знаного історика, працював свого часу “у відомому націоналістичному товаристві “Просвіта”». Його критикували за праці “Мазепа”, “Д.Дорошенко”, за “замовчування великої історичної місії російського народу”, а також за твердження, що “Полтавська битва стала

остаточним закріпаченням українського народу” (*ЦДАГО України. Ф.1, оп. 70, спр. 459, с.13–16*), (*Культурне життя в Україні. Західні землі, 1995, с. 340*).

У своїх спогадах Ю.Сливка, учень І.Крип'якевича, згадує розповіді професора про цькування й переслідування старої галицької інтелігенції в 40-х – на початку 50-х років ХХ ст. Саме в цей час відбувалися мученицькі митарства І.Крип'якевича, існувала постійна небезпека арешту, його переводили з одного місця роботи на інше. Партійні та каральні органи вимагали від інтелігенції постійного каяття, направляли їх у “небезпечні” райони та села читати лекції, виступати на мітингах.

Підступна акція дискредитації старої інтелігенції мала на меті, з одного боку, виправдати політику радянської тоталітарної системи, а з іншого – викликати до вчених недовіру підпілля. Ця ситуація ще більш посилювала трагізм старої галицької інтелігенції, яка ніби опинилася між двома ворогуючими таборами: тоталітарним режимом і повстанським національно-визвольним рухом.

Поряд з гоніннями окремих українських вчених, розгорнувся і наступ проти академічних установ, який мав на меті знищити українські гуманітарні дослідження у Львові. Початок цьому процесові було покладено намаганням влади перевести ряд визначних львівських науковців на роботу до Києва. У вересні 1946 року президія АН УРСР викликала зі Львова до столиці України групу провідних співробітників відділів інститутів історії, економіки і літератури: І.Крип'якевича, М.Возняка, О.Терлецького, М.Кордубу, О.Степанів. На прийомі у віце-президента АН УРСР М.Лаврентьєва перед ними була поставлена категорична вимога про переїзд до Києва, нібито з метою зосередження кращих наукових сил у столиці України. Тоді ж на засідання президії АН УРСР було офіційно винесене питання про ліквідацію відділів гуманітарних інститутів у Львові. І хоча І.Крип'якевич, який представляв там львівських вчених, відстоював необхідність існування двох наукових центрів – у Києві та Львові, його ніхто не підтримав.

Усі виступаючі підтвердили доцільність ліквідації львівських відділів, а саме: економіки, історії і літератури. 21 вересня 1946 року президія АН УРСР звернулася до Ради Міністрів республіки із проханням санкціонувати це рішення. 28 жовтня 1946 року Рада Міністрів УРСР затвердила ліквідацію львівських гуманітарних відділів і дозволила переводити їх провідних співробітників до Києва.

Серйозні помилки і перекручення “буржуазно-націоналістичного характеру” партійні ідеологи виявили в працях М.Петровського: “Незламний дух великого українського народу” (стаття написана в 1943 році), “Воз’єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі” (1944 рік) та першому томі “Історії України”. У 1946 році в двох номерах газети “Радянська Україна” була надрукована покаюнна стаття М.Петровського “До кінця викрити націоналістичні перекручення історії України”. У цій статті історик визнавав застереження, висунуті проти нього, визнав свої “помилки буржуазно-націоналістичного характеру”.. Він писав про те, що “основну найважливішу роль в історії трьох східнослов’янських народів відігравав старший брат – народ російський”, а М.Грушевського звинуватив у “неправильному розкритті класового змісту та класової обумовленості історичних явищ”.

В серпні 1946 року на партійно-радянському активі Львова з питань ідеологічної роботи І.Крип'якевич і Т.Терлецький змушені були виступити з

самокритикою і заявою про те, що “хочуть перебудувати свій світогляд, вже вивчають праці Леніна і Сталіна”. Через кілька днів “Вільна Україна” опублікувала статтю М.Рудницького “Рішуче порвати з проклятим минулим”, а трохи згодом з’явилася стаття І.Богодиста “Професор Крип’якевич перекручує історичні факти”.

Жертвою тієї ж газети у статті “Бути непримиримими у боротьбі проти ворожої буржуазно-націоналістичної ідеології” вкотре став М.Возняк. Цього разу йому інкримінували методологічну неспроможність “висвітлювати з погляду марксистсько-ленінської теорії літературні процеси, які відбувалися у Галичині в недалекому минулому”, “показати гостру класову боротьбу трудящих Західної України проти своїх гнобителів” (*Нечиталюк М., 2000, с.58*). Постійні цькування підірвали здоров’я вченого, який замкнувся, уникав будь-яких зустрічей. Але бути маріонеткою в руках “анальфабетів” навідріз відмовився. Він не опублікував жодної самовикри-вальної заяви чи статті у пресі, цього влада йому не забула до самої смерті.

Критика великої групи науковців республіки з новою силою розгорнулася після приїзду в Україну Л.Кагановича. Ідейно-політична та психологічна обробка вчених-істориків, як і суспільствознавців загалом, набула форми “нарад”, що проводилися управлінням агітації та пропаганди ЦК КП(б)У. 24 липня 1947 року на зборах активу інтелігенції Львова Д.Мануїльський у доповіді “Проти українського буржуазного націоналізму” критикував І.Крип’якевича, М.Рудницького, композитора В.Барвінського і заявив: “тож нехай покаються, а то народ відкине від себе їх і осудить” (*Культурне життя в Україні. Західні землі, 1995, с.425–426*).

До кінця 40-х років ХХ ст. у Львові продовжували роботу три гуманітарні академічні підрозділи: відділ Інституту літератури, відділ Інституту історії України, відділ Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії, діяльність яких не задовольняла партійне й академічне керівництво, яке критикувало за неактуальність їх наукової проблематики, їх відірваність від завдань соціалістичного будівництва, за пасивність у громадсько-політичному житті. Стало очевидним, що наукові підрозділи АН УРСР в західних областях України, внаслідок всіляких реорганізацій та скорочень, не можуть забезпечити належний партійний рівень наукових досліджень. Ідеологічний наступ на інтелігенцію не обминув жодної наукової галузі. Наслідком цього стало усунення з роботи вчених, ліквідація окремих відділів (з 1948 року до середини 1950 року з наукових установ було звільнено 50 співробітників, у тому числі 37 представників галицької інтелігенції).

Тому переведення провідних науковців до Києва аж ніяк не означало припинення їх критики за “націоналістичні погляди і зраду інтересів українського народу”. Цькування І.Крип’якевича продовжувалося також в Києві, не дістав підтримки вчений і з боку дирекції Інституту історії України АН УРСР. Більше того, у відповідь на постанову ЦК КП(б)У “Про роботу сесії АН УРСР у квітні 1947 року” Вчена рада цього інституту дійшла висновку: вважати “серйозною політичною помилкою включення в план роботи професора Крип’якевича, введення в склад вченої ради і його офіційні виступи на публічних зборах, так як професор Крип’якевич відомий своїми буржуазно-націоналістичними антирадянськими роботами, відверто ворожими до

українського і взагалі радянського народу та його ідеології” (*Радянська Волинь. 1946, с.31*).

У квітні – травні 1947 року в ЦК КП(б)У проходило обговорення стану і перспектив розвитку історичної науки. Під час наради перший секретар ЦК КП(б)У Л.Каганович “розвінчував” ідейних ворогів, заявляючи, що «від Грушевського та його школи залишилися тоненькі, невидимі нитки, котрі треба “хімічно знищити”». Ідеологи ЦК КП(б)У вимагали протиставити “школі Грушевського” канонічний “Короткий курс історії ВКП(б)”, який повинен був стати “зразком для кожного історика – скарбницею теоретичних знань для кожного науковця” (*ЦДАГО України. Ф.1. оп. 70, спр. 755, с.47–48*).

Для остаточної ліквідації “школи Грушевського” Л.Каганович у серпні 1947 року розпорядився перевірити роботу Інституту історії України АН УРСР. Внаслідок цього 29 серпня 1947 року було прийнято постанову ЦК КП(б)У “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України АН УРСР” (*ЦДАГО України. Ф. 1. (ЦК КП(б)У., с.16–24*). Фактично інститут було розгромлено, ЦК КП(б)У таврував “написані в антимарксистському дусі” праці, які містять “грубі політичні помилки та перекручення буржуазно-націоналістичного характеру” – колективні праці інституту: “Короткий курс історії України” (Київ, 1940) за редакцією С.Білоусова, К.Гуслистого, М.Петровського, М.Супруненка та Ф.Ястребова; “Нарис історії України” (Уфа, 1942) за редакцією К.Гуслистого, Л.Славіна та Ф.Ястребова; перший том “Історії України” під редакцією М.Петровського (Уфа, 1943) (*У лецатах тоталітаризму... 1996, с.80*).

Провідний колектив українських істориків звинуватили у відході від більшовицького принципу партійності, відродженні “реакційних вигадок українських націоналістичних істориків”, негативному впливі на викладання історії України у вузах. У журналі “Більшовик України” 1947 року М.Бажан опублікував статтю “Проти націоналістичних перекручень в сучасній науці про історію України”. Він критикував М.Грушевського та його школу, називав ученого «фальсифікатором-систематизатором, який виклав теорію “самобутності” українського народу» (7; 45). Поряд з М.Грушевським він поставив М.Возняка та І.Крип’якевича, “які стали на засадах Грушевського”. Крім того, поет звинуватив також М.Петровського – що він «у минулому був зв’язаний з школою М.Грушевського і досі не зумів безслідно знищити ті нитки, які його зв’язують з “школою”» (*Центральний державний архів громадських об’єднань України Ф.1. оп. 70, спр. 711, с.57*).

За вказівкою ЦК КП(б)У черговий раз перевірялися й відфільтровувалися фонди бібліотек та архівів. Книги, написані видатними істориками республіки, вилучалися – як такі, що написані “в антимарксистському дусі і містять в собі політичні помилки та перекручення буржуазно-націоналістичного характеру”. Серед істориків на тривалий час запанували безініціативність і пристосуванство. Принципова оцінка наукового доробку вчених була підмінена суцільним запереченням усього позитивного в їхній діяльності. Навіть довільно повисмикувані і відповідно препаровані цитати з праць, покликаних створити образ ворога і “буржуазного націоналіста” їх авторам, не могли приховати очевидну безглуздість звинувачень, але спростувати їх виваженими поясненнями було неможливо. Відомих учених змушували привселюдно каятися, зізнаватися в неіснуючих гріхах, відмовлятися від досягнутих важкою працею творчих

результатів. І чим відомішою була людина, тим більшого каяття від неї вимагали.

Засудження І.Крип'якевича, М.Возняка, О.Терлецького та інших діячів науки набрало в повоєнні роки форми ритуалу, який мав нагадувати всім іншим, що будь-які відхилення від загальноприйнятої партійної лінії не прощатимуть нікому і ніколи (*Галайчак Т., Луцький О., 2000, с.29*). Список ненадійних постійно поновлювався новими іменами науковців, які десь необережно скористалися словом, зміст якого комусь видався натяком на щось недозволене. Для ідеологічного обґрунтування небачених досі переслідувань інтелігенції працівники радянських спецслужб прискіпливо вивчали їх політичні настрої. Агентура по крихтах збирала висловлювання, які могли б запламувати науковців в очах компартійного керівництва.

Дискредитація відомих науковців стала обов'язковою для працівників обласних комітетів КП(б)У. З цією метою на місцях систематично проводилися лекторії, наради, семінари. У зв'язку з ухвалами ЦК ВКП(б) та ЦК КП(б)У з питань ідеологічної роботи, у всіх районах областей проходили збори інтелігенції, на яких розвінчувався “буржуазний націоналізм”. Окрім того, у кожній області був розроблений план заходів щодо виконання постанови ЦК КП(б)У від 29 червня 1947 року “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України АН УРСР”. Зокрема, передбачалось перевірити викладання історії та літератури у вищих навчальних закладах.

У червні 1948 року Інститут історії України, відповідно до рішень ЦК КП(б)У, почав писати “Короткий курс історії України”, звернувши основну увагу на критику “буржуазно-націоналістичних перекручень історії України, ролі великого російського народу в долі українського”. Текст “Короткого курсу історії України” обговорювався на трьох спеціальних нарадах в Інституті історії АН СРСР у Москві, а також на кафедрах історичних факультетів – Харківського, Київського, Житомирського, Вінницького держуніверситетів та інститутів. В результаті ідеологічних кампаній проти істориків України критики зазнали й викладачі історії учительських і педагогічних інститутів.

Отже, у другій половині 40-х – на початку 50-х років ХХ ст. розгорнулись масштабні ідеологічні чистки в галузі науки. Вони були спрямовані на подолання всіляких ідейних “відступів” і протидію “буржуазним впливам” на радянську науку. Ці ідеологічні кампанії торкнулися гуманітарних, перш за все суспільствознавчих дисциплін, що служило загальній “мобілізації” радянських вчених на боротьбу за “ідейну чистоту” науки. Головне вістря політичних кампаній в галузі суспільних наук було націлено проти “українського буржуазного націоналізму”, в тому числі проти школи М.Грушевського. Влада розгорнула справжнє гоніння на вчених-істориків, у працях яких містилися наукові ідеї й теорії, що хоч якоюсь мірою збігалися з історичною концепцією М.Грушевського. З цих позицій різко критикувалась група вчених Інституту історії України АН УРСР, а також львівські історики – М.Кордуба, І.Крип'якевич, О.Терлецький та ін. Сталінське керівництво відводило суспільствознавцям невдячну роль коментаторів і послідовників політичних рішень партії. Їхні дослідження розглядались, по суті, лише як форма ідеологічної роботи. Завдання кампаній в галузі суспільних наук полягало у пропаганді радянського патріотизму, в перевихованні національно свідомої української інтелігенції, а у випадку неможливості такого “перевиховання” – усуненні політично неблагонадійних.

Список використаних джерел:

1. Рубльов О., Черченко Ю. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20-50-ті роки ХХ ст. – К., 1994. – 350 с.
2. Нечиталюк М. “Честь праці!”: Академік Михайло Возняк у спогадах та публікаціях. – Львів, 2000. – 424 с.
3. Лобай Д. Непереможна Україна. Видання Комітету Українців Канади. Вінніпег: 1950. – 239 с.
4. Галайчак Т., Луцький О. Інститут суспільних наук: сторінки історії // Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність. Збірник наукових праць на пошану проф. Ю.Сливки, Львів, 2000, випуск 7. – С. 27-37.
5. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали. 1939-1953. – К., Т. 1. – 1995. – 747 с.
6. Російський державний архів соціально-політичної історії (далі РДАСПИ). Ф.17 (Центральний Комитет Всеросійської Коммунистическої партії більшовиків), оп. 125, д. 405. Проекты постановлений ЦК ВКП(б), записки, справки отдела пропаганды по письмам и телеграммам ЦК КП(б)У, обкомов, горкомов, об ошибках в идеологической работе на Украине, об антисемитизме, об организации парткабинетов, дома партийной пропаганды на Украине и по других вопросах.
7. Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі ЦДАГО України). Ф.1. оп. 70, спр. 711 Стаття М.Бажана “Против националистических извращений в современной науке об истории Украины”.
8. ЦДАГО України. Ф.1, оп. 70, спр. 459. Докладные записки, справки о состоянии агитационно-массовой и пропагандистской работе в Львовской области.
9. ЦДАГО України. Ф.1. оп. 70, спр. 570. Докладная записка о кадрах профессорско-преподавательского состава кафедр общественных наук и качества преподавания в институтах города Львова.
10. Рубльов О., Черченко Ю. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції 20-50-ті роки ХХ ст. – К.: Наукова думка, 1994. – 350 с.
11. Замлинська О. Ідеологічний терор та репресії проти творчої інтелігенції у перші повоєнні роки (1945-1947 рр.). // Київська старовина. – 1993. – №2. – С. 73-80.
12. Нечиталюк М. “Честь праці!”: Академік Михайло Возняк у спогадах та публікаціях. – Львів, 2000. – 424 с.
13. Радянська Волинь. – 1946. – 28 липня.
14. ЦДАГО України. Ф.1. оп. 70, спр. 755 Стенограмма совещания историков при ЦК КП(б)У. 6 мая 1947 года.
15. ЦДАГО України. Ф. 1. (ЦК КП(б)У. (Протоколы заседаний политбюро ЦК КП(б)У 1919 – 1955 гг), оп. 6 (часть 1), спр. 1036. Протокол № 124 заседания Политбюро ЦК КП(б)У. 12 апреля-17 апреля 1947 года.
16. У лещатах тоталітаризму: перше двадцятиріччя Інституту історії України НАН України (1936-1956 рр.). Збірник документів і матеріалів: у двох частинах. – К., 1996. – ч.І. – 146 с.; ч. ІІ – 247 с.